

Mens en Wereld

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND 9e Jaargang no. 8 – 19 April 1954

„OOK WIJ WAREN ER BIJ”

DIT congres komt bijeen, terwijl het Verbond in duidelijke strijdpositie staat. Vorig jaar moest ik spreken over de weinig hoogstaande campagne, vooral in de Limburgse pers. Thans moet ik U herinneren aan de vaak verontrustende discussies in de Tweede Kamer over de geestelijke verzorging in de arbeiderskampen, die uitliepen op een bevrozing van de huidige situatie.

De demonstratieve vergaderingen, die we gehouden hebben, richtten zich niet tegen het onderzoek waartoe men besloten heeft, maar tegen het feit, dat men in de discussies op een dikwijls zeer onbevredigende wijze op dit onderzoek was vooruitgelopen.

We zijn volkomen bereid de daarbij gestelde eis dat er behoefte aan ons werk moet bestaan, te laten gelden. Maar dan moeten we het er over eens zijn dat het hier niet in de eerste plaats gaat om de behoefte van de humanisten, maar juist om de behoeften van hen die het humanisme niet bewust aanvaarden, maar er wel „van gediend zijn”. Juist het feit dat zij er zich niet van bewust zijn, wijst op de noodzaak van ons werk.

Van voorrechten voor de humanistische beweging kan in dit verband alleen gesproken worden door hen, voor wie de buitenkerkelijken een soort pachtterrein vormen, maar niet voor ons die bereid zijn belangrijke persoonlijke en materiële offers te brengen om de mens in nood te dienen.

INTUSSEN heeft de strijd die ontbrand is ook zijn voordelen. Men is wederzijds genoodzaakt zich op zijn argumenten te bezinnen. De fase van de klakkeloze verguizing schijnt voorbij te gaan. Een voordeel is ook dat er door dit alles binnen het buitenkerkelijke volksdeel geen twijfel meer over hoeft te bestaan waar thans de kracht der ongodsdienstige buitenkerkelijkheid geconcentreerd is. Twijfel over de strijdbaarheid van 't georganiseerde humanisme kan nu nog slechts bestaan bij hen die de onvruchtbaarheid van krasse woorden voor de eigen parochie verkiezen boven daadkrachtige activiteit

Het is welhaast traditie geworden, dat „Mens en Wereld” fragmenten van de rede publiceert, waarmee

Dr J. P. van Praag

het jaarlijkse congres opent. Ook nú zet het deze traditie voort.

in de volksgemeenschap.

En tenslotte is het een voordeel dat onomstotelijk is komen vast te staan, dat de strijd voor het humanisme niet aan politieke grenzen gebonden is, sinds de VVD even krachtig als de P. v. d. A. voor het goed recht der humanisten in het krijt getreden is. Zo gaat de geestelijke worsteling rondom het humanisme voort. Of eigenlijk begint zij pas. Laten we hopen dat ze niet ontaarden zal in een heilloze machtsstrijd waarvoor wij keer op keer hebben gewaarschuwd.

EEN stuk van onze positieve prestaties is belichaamd in de poging tot herziening van onze beginselverklaring. Onze medestanders en onze tegenstanders hebben er recht op, dat wij datgene wat wij bedoelen zo goed mogelijk formuleren.

Maar wezenlijk is overigens niet de dode formule, maar de levende bedoeling. Laten we het steeds goed beseffen. Datgene wat ons bindt is niet een artikel der statuten, evenmin als een theorie: religieus of rationalistisch, politiek of filosofisch. Wat ons bindt is onze zorg en ons verlangen. Onze zorg over oorlogsdreiging, onrecht en geestelijke vervlakking. Ons verlangen naar vrede, gerechtigheid en een menswaardiger mens-zijn.

Daarbij mogen we niet de illusie koesteren, dat het ons mogelijk zou zijn tezamen één concrete oplossing aan te bieden voor welk probleem dan ook. Die illusie miskent het persoonlijke karakter van de worsteling om waarheid; miskent ook de verschillende beoordeling van feiten waarmee we rekening te houden hebben; miskent bovendien het fundamentele verschil tussen een culturele, politieke, sociale of pacifistische organisatie en een levensbeschouwelijke beweging.

WAT ons daarin bindt is het besef dat onze bewogenheid onszelf sterken en andere wekken kan. Aldus worden de krachten vrijgemaakt voor een intenser besef van verantwoordelijkheid en daardoor de weg gebaad naar een waarachtiger menselijkheid.

Vaag moet dit degenen voorkomen, die een bepaald antwoord op een bepaalde vraag verwachten: b.v. „Wie is de schepper van hemel en aarde?” Of: „Wat is de maatschappijvorm die alle euvelen uitsluit!” Maar wie werkelijk gelooft in de mens — niet in zijn volmaaktheden, maar in z'n mogelijkheden, ten kwade en ten goede — die durft ook te vertrouwen op de krachten der menselijkheid die steeds opnieuw kunnen doorbreken in het menselijke bestaan. Die zoekt niet allereerst naar formule's en toverwoorden, maar zoekt die krachten te wekken en te versterken die het leven de moeite waard maken.

BESEFFEN wij wel altijd genoeg wat een voorrecht het is mee te mogen werken aan de grote taak het humanisme te maken tot een bezielend stuk werkelijkheid waaraan zovelen zoveel te danken hebben? Beseffen wij hoe blij we mogen zijn, dat we tegen onze kinderen later zeggen mogen: „Wij waren er bij, toen met zorg en moeite de grondslagen gelegd werden, waarop jullie verder kunnen bouwen”.

Op volgende pagina's:

2. „ge-PERS-te berichten”; „Regen”, van J. H. Leopold;
3. Kijkje op het congres;
4. Overheid en Humanistisch Verbond;
5. „Rekenschap” verschenen;
6. Apartheid in Zuid-Afrika;
7. Belangstelling voor humanistische vrouwenclubs?
8. Sao Paulo toont zijn schatten;
9. De humanist in deze tijd;
10. De humanist en het dier;
11. Over geestelijke verzorging in de arbeidskampen (2); „IK denk er ZO over”.
12. Vacantieplannen.

ge-PERS-te berichten

WANT humanisme dat is, zoals U weet iets verschrikkelijks..... Er zijn tenslotte grenzen, waar of niet? Je moet er niet aan denken, dat je op een stille landweg een humanist tegenkomt! Mens, wat zou ik lopen!" (Mr E. Elias in „Weekblad Limburg" 26-III).

Dit is bedoeld als lentekolder onder de titel „Wij in de juichende lente". Waar de mensen niet allemaal Aprilmoppen over tappen.

„Medische encyclopaedie" (ondanks enige bedenkingen) een geslaagde uitgave

Het is altijd een hachelijke onderneming, medische voorlichting te willen geven. Aan de ene kant loopt men de kans angsten te wekken (ik denk hierbij aan de bekende kankervrees en ingebeelde hartkwalen), aan de andere kant mag men het zelf willen genezen niet in de hand werken. Dat de samenstellers der „Medische Encyclopaedie" — dr J. T. Buma, H. L. Heyermans en dr K. Vuylstuk — zich hiervan bewust waren, blijkt uit het voorwoord, maar nog meer uit de verantwoorde wijze, waarop dit werk is opgezet. Degene, die hieruit sensatie wil putten of zelf wil leren „dokter te spelen", komt bedrogen uit.

Het werk is geschreven voor de min of meer ontwikkelde leek. Nu de mens zich hoe langer hoe meer gaat interesseren voor het fenomeen „Mens" is het natuurlijk, dat er behoefte bestaat om met diens verrichtingen, zowel in normale als in abnormale staat, bekend te raken. Aan die natuurlijke behoefte komt deze encyclopaedie op lofwaardig wijze tegemoet. Jammer alleen is het, dat de mens als Mens, principieel verschillend van alle andere zoogdieren, te weinig naar voren treedt. De rol, die de psyche vervult, zowel in de gezonde als in de zieke (men denke hierbij aan lichamelijke ziekten, die uit een bepaalde geestesgesteldheid kunnen voortvloeien: de psycho-somatische ziekten) wordt niet op de voorgrond geplaatst. Kenmerkend is, dat bij de mooie afbeelding van de „doorzichtige mens" het hoofd is weggelaten, waarin toch juist het menselijk vernuft zetelt!

Over de indeling kan men moeilijk oordelen, zolang het tweede deel, dat trefwoorden, E.H.B.O. en verschillende aanvullingen zal bevatten, nog niet verschenen is, zodat het noodzakelijke overzicht ontbreekt.

Wel lijkt het mij vreemd, het kankervraagstuk te behandelen ná de beroepsziekten en aangeboren afwijkingen, daar men dit eerder bij de algemene ziekteleer verwacht, die overigens niet als zodanig in de encyclopaedie behandeld wordt. Verder is er veel onder de „specialismen" gerangschikt wat typisch tot het terrein van de huisarts behoort (bv. besmettelijke ziekten!). Ondanks deze bedenkingen is de encyclopaedie (uitgave N.V. Amsterdamse Boek- en Courant-maatschappij) als voorlichtend werk zeker als geslaagd te beschouwen.

E. O.-J.

„Het vooroordeel van het rapport (van de KVP-commissie voor Staatskundige Vorming over „Overheid en Humanistisch Verbond") zit hem in de beredenering, in het groeperen en uitwerken van het bewijsmateriaal. Dat begint al met de karakterschets van het Verbond: klein ledental, georiënteerd op de P. v. d. A., communisten kunnen lid zijn en anti-militaristische stromingen" („Het Vaderland" 431-III).

Een uitvoerig antwoord op dit rapport van de Commissie — Van Melsen. vindt men elders in dit blad.

* *

IN de praktijk komt een en ander hierop neer, dat de humanist zelf uitmaakt wat goed en kwaad is, wat een funeste dwaling is. Klein in aantal hebben de humanisten toch grote invloed, doordat intellectuelen er zich voor interesseren en tot de aanhang behoren." (pater dr Geradts in „Maas- en Roerbode" 43-IV).

In de praktijk komt het er op neer dat deze pater zelf uitmaakt wat hij over het humanisme mag zeggen, of het onzin is of niet.

„Het Katholiek Sociaal Kerkelijk Instituut..... leert ons de angstwekkende feiten over geloofsafval en onkerkelijkheid kennen... Het gevaar nu lijkt ons te bestaan in de „saecularisatie van het morele idealisme". Dat gevaar menen wij te onderkennen in het moderne humanisme, maar ook in vele andere feiten en bewegingen. Dit gevaar eist o.a. dat de preek weer veel meer de heilsboodschap brengt dan christelijk moraliseren." (pater C. F. Pauwels O.P. in „Volkskrant" 3-IV).

O.i. is dit een omkering van oorzaak en gevolg. De „angstwekkende geloofsafval" is juist een gevolg van het niet meer aanspreken van de christelijke heilsboodschap.

* *

TERUGGEDRONGEN vrijzinnigheidThans leven wij in een grimmiger klimaat, na twee wereldoorlogen. Thans trekt het Humanistisch Verbond de mensen, die vroeger de vrije vroomheid van het modernisme zouden hebben aanvaard. Dat gebeurt, omdat het Humanistisch Verbond de mensen niet met een kerk belast, en ruimte geeft voor een zeker nuchter realiteitsbesef, dat op korte termijn niet veel verwacht". (Ds L. H. Ruiterberg in „Tijd en Taak", geciteerd in „Leeuwarder Courant" 26-III)

Hier wordt de zaak zuiver gesteld. Grote groepen zijn beu van de kerken en

alleen het humanisme kan hen behoeden van verder afglijden in nihilisme.

„Men zou aan hen, die aan het Humanistisch Verbond de geestelijke verzorging door staatsmacht proberen te ontzeggen, de vraag willen stellen, of zij dan liever hebben dat grote aantallen mensen langzaam maar zeker naar het nihilisme afglijden. Is het niet dringend noodzakelijk, dat wij allen tezamen — christenen en humanisten — verontrust zijn over de geestelijke verwildering van onze tijd. Over die verwildering moeten wij niet alleen aandoenlijk preken en schrijven, tegen die verwildering moet worden gehandeld." (Ds J. J. Buses Jr in „Het Vrije Volk" 3-IV).

Dus niet alleen prediking van een heilsboodschap, maar juist het daadwerkelijke dienstbetoon aan de naaste, ook door een Samaritaan.

REGEN

*De bui is afgedreven;
aan den gezonken horizon
trekt weg het opgestapelde, de rond-
gewelfde wolken; over is gebleven
het blauw, het kille blauw, waaruit
gebannen
een elke kreuk, blank en opnieuw
gespannen.*

*En hier nog aan het vensterglas
aan de bedroefde ruiten
beeft in wat nu weer buiten
van wonderigs in opstand was
een druppel van den regen,
kleeft aangedrukt er tegen,
rilt in het kille licht...*

*en al de blinking en het vergezicht,
van hemel en van aarde, akkerzwart,
stralende waters, heggen, het verward
beweeg van mensen, die naar buiten
komen,
ploegpaarden langs den weg, de oude
boomen
voor huis en hof en over hen de glans
der daggeboort, de diepe hemeltrans
met schitterzon, wereld en ruim heelal:
het is bevat in dit klein trilkristal.*

J. H. LEOPOLD
(1865—1925)

Uit: Verzen
(Brusse, Rotterdam; Van Oorschot, Amsterdam)

KIJKJE OP HET CONGRES

BIJ de ontvangst ten Stadhuize door het gemeentebestuur van Hilversum getuigen de woorden daar gesproken tot de deelnemers van het 8e congres van het Humanistisch Verbond door burgemeester J. J. 'G. Boot, die vergezeld is door wethouder Mr. F. C. Vorstman en de heer P. Bergsma, gemeentesecretaris, zeker van een bijzonder begrip voor het Moderne Humanisme en zijn positie in de Nederlandse samenleving, maar vooral van de hoge opvatting van de spreker zelf omtrent de taak van de overheid ten aanzien van de verschillende geestelijke stromingen in het gedifferentieerde culturele en maatschappelijke leven. Ook al kan hij, uiteraard, niet zeggen te „stoelen op dezelfde wortel des geloofs” als zijn gasten, toch stemt de groeiende invloed van het Humanisme hem tot verheugenis — als Neo-Calvinist meent hij niet, dat alle ketters moeten worden verbrand — zoals eertijds Castellio. Integendeel het bestaan van verschillende geestelijke stromingen behoort tot de onvervreemdbare waarden van het Nederlandse leven.

De voorzitter van het Verbond, Dr. J. P. van Praag drukt zeker grote waardering en blijdschap uit over de wijsheid die uit deze woorden spreekt, waaruit blijkt dat in deze tijd van vele misverstanden toch ook het besef leeft, dat geestelijke strijd moet worden gevoerd met geestelijke middelen en niet beslecht door middel van het overheidsapparaat.

Strijdspositie

DEZE bijeenkomst zet op stijlvolle wijze de werkzaamheden van het congres in. Als de voorzitter zijn openingsrede uitsprekt, zijn in de zaal van „De Karseboom”, behalve de burgemeester van Hilversum, vertegenwoordigers van geestverwante en bevriende organisaties aanwezig. De toon ervan is ernstig — in overeenstemming met de situatie — nog steeds verkeert het Verbond gedwongen in een strijdspositie. Wie van de niet aanwezigen leden de Zondagse radiouitzending verzuimd heeft kan in het hoofdartikel en in het Woord van de Week de woorden van deze rede terugvinden.

Er blijken 162 afgevaardigden en 100 gewone bezoekers te zijn, een respectabel aantal, dat al kan het in de ruime, smaakvol en fleurig versierde zaal gemakkelijk plaats vinden, zeker de nodige beslommeringen heeft gegeven aan de gemeenschap Hilversum, die het Congres op waarlijk voortreffelijke wijze heeft georganiseerd, want weet men b.v. wel wat het zeggen wil als er voor een niet opgegeven aantal bezoekers nog een aantal slaapplekken moet worden gevonden? Dat is dan een

van de „kleine” hindernissen die moeten worden genomen — dat kan alleen met succes gebeuren wanneer al het grote werk sluit als een bus.

Waardering voor 't H.B.

DE notulen en het jaarverslag geven ruim gelegenheid allerlei vraagpunten aan de orde te stellen die leven in het verbond en die tot bezorgdheid of tot vreugde stemmen, soms tot beide. Zonder dat de critiek achterwege gelaten wordt mag men de waardering over wat men noemt het „ploeteren” van het H.B. groeiende achten. En dit kan niet worden gezien als een gezapige tevredenheid over wat door de „leiding” voor de „massa” tot stand wordt gebracht, maar als een wassend besef omtrent de omvang, de ernst en de betekenis van de taak die door het Verbond op zijn schouders is genomen en van de verantwoordelijkheid, die daaruit voortvloeit.

Zoals op de vorige congressen, blijkt hoe veel en verscheiden de gebieden zijn waarnaar de belangstelling van de humanist uitgaat, en die hij weerspiegeld wil zien op zijn conferenties in zijn blad en in de uitspraken van zijn organisatie. In bonte rij en onvolledig: vluchtelingenvraagstuk, Zondagswet, processieverbod, onderontwikkelde gebieden, ledenwinst en -verlies.

Het ontwerp wijziging beginselverklaring komt na de broodmaaltijd aan de orde en wordt ingeleid door de voorzitter. Hij noemt het durven herzien van de beginselverklaring een teken van kracht, daar men hier een wijziging niet moet zien als een verandering van de wezenlijke basis waarop wij staan, maar als een poging tot verduidelijking in vereenvoudiging in formulering.

Ernst en humor

HET bovenstaande laat naar wij hopen duidelijk zien, dat het aan ernst op dit congres niet heeft ontbroken. Diegenen onder onze lezers, die deze ernst bij uitstek een plaats geven in hun leven en in dat van het Verbond, hopen wij niet te schokken als nu wordt vermeld dat er toch menigmaal van harte is gelachen. Ook onder de behandeling van de meest ernstige onderwerpen. Men moge bedenken dat ook humor een uiting is van de menselijke geest en dat men niet voor niets spreekt van: „dodelijke” ernst. Overigens waren de kwinkslagen werkelijk op gepaste wijze door het geheel verstrooid.

Erger wordt het echter wanneer na 10 uur het cabaretprogramma begint, wie heeft ooit vermoed welke krachten er schuilen in Stuiveling als conferencier. (Welke nog niet ten behoeve van het H.V.

geëxploreerde mogelijkheden bezitten de andere hoge functionarissen?) Met een waarlijk overgegeven plezier heeft men daarna genoten van de kostelijke gaven van Jac. v. d. Ster, Simon Carmiggelt alsmede van Oubol, Kronkel en Karel Bralleput (Annie Schmidt was tot aller spijt wegens ziekte verhinderd).

„Vox Humana” zingt

OP de Zondagmorgen doet ons koortje „Vox Humana” uit Amsterdam onder leiding van Mevr. B. Boetje-Stijger de vreugde des levens ons op weer andere wijze genieten — en alleen slechte verstaanders zijn in staat deze te houden voor het ongemotiveerde optimisme dat zij de humanist in de schoenen schuiven.

De nu aan de orde komende agendapunten werden deels met sneltreinvaart afgehandeld — deels aan een uitvoerige bespreking onderworpen. Jammer is, dat de Ark voorlopig wel een zorgenkind zal blijven — verheugend daarentegen, dat de H.J.G. de kinderziekte te boven schijnt te komen. Dat daar praktische kadervorming plaats heeft is buiten kijf.

De gezamenlijke warme maaltijd verloopt vlot en genoegelijk. Daarna heeft bij de behandeling van de begroting de penningmeester o.a. de gelegenheid te wijzen op het beschamende feit dat de humanisten wat offervaardigheid betreft niet in de schaduw kunnen staan van de aanhangers der andere zuilen — Stuiveling onderstreept dat later nog eens: te kunnen beschikken over geld is een levensvoorwaarde voor het werk van de humanistische beweging — laat een ieder daarvan toch doordrongen zijn. Het centrale apparaat moet te veel tijd besteden voor het oplossen van financiële problemen.

Goed congres

DE voorzitter, het slotwoord sprekend, is verheugd te constateren dat een goed congres achter de rug is. Er is op hoog peil gediscussieerd — er waren critische woorden — maar er was een goede geest, dat is het meest nodig. Men heeft naar elkaar geluisterd in het besef te staan voor één zaak. In deze ontmoedigende wereld mogen wij niet vrekkelig zijn met onze krachten: leven in humanistische zin is dienen en ieder moge de strophe van de dichter A. Roland Holst daarbij indachtig zijn:

*„Ik zal de halmen niet meer zien
noch binden ooit de volle schoven,
maar doe mij in den oogst gelooven
waarvoor ik dien. . . .”*

TINE MAX.

Overheid en Humanistisch Verbond

HET Centrum voor Staatskundige Vorming van de K.V.P. heeft een rapport doen verschijnen over de verhouding van de overheid tot het Humanistisch Verbond. Een groot aantal zowel politieke als geestelijke kopstukken uit de katholieke wereld hebben er aan meegewerkt. Daardoor alleen al moet dit rapport belangrijk genoemd worden. Het is dat ook vanwege zijn inhoud. Het tweede en derde hoofdstuk bevatten een serieus onderzoek van de vragen, die door de aanspraken van het Humanistisch Verbond en andere humanistische organisaties aan de orde zijn gesteld. Niemand zal verwachten, dat wij humanisten de daar ontwikkelde katholieke gedachtengangen kunnen aanvaarden. Maar wij moeten het toejuichen dat dit rapport deze problemen op principiële wijze aan de orde stelt. Daarmee is de kwestie onttrokken aan wat ik maar zal noemen, de sfeer der Limburgse journalistiek en gebracht op het terrein der ernstige discussie.

Het bestek van dit artikel staat niet toe die discussie hier te openen. Wij zullen gelegenheid moeten vinden dat later en ten dele elders uitvoerig te doen. Het centrale argument is dat de (Nederlandse) overheid er over heeft te waken „dat de erkenning van God en godsdienst niet ondermijnd wordt”. Direct daarop volgt de eis dat het Verbond „uit eigen kracht in de vrije sector van het maatschappelijk leven zal moeten aantonen dat het en exponent is van een belangrijke groep en in een door die groep werkelijk gevoelde behoefte aan humanistische levensbeschouwelijke verzorging metterdaad voorziet.” Het zal dus onze taak zijn duidelijk te maken, dat dit inderdaad het geval is; en wel in een veel grotere mate dan de opstellers van het rapport klaarblijkelijk vermoeden. Terloops merk ik overigens op dat op het ontbreken dezer behoefte bij bepaalde volksgroepen mede het bestaansrecht van het Verbond berust.

De voortdurend in brede kring geuite verontrusting over het „nihilisme” komt in een ietwat wonderlijk licht te staan, als men de bestrijders daarvan verwijt, dat ze zich niet op de behoeften der „nihilisten” kunnen beroepen!

Onbillijk, onvolledig, onjuist

TOT nu toe heb ik nog niet gesproken over de eerste der drie hoofdstukken, waaruit het rapport bestaat. Het oordeel over dat hoofdstuk moet echter kort en krachtig luiden: de Commissie, het Centrum en ook de K.V.P. onwaardig. Het is onbillijk, onvolledig en onjuist. En dat is niet zonder belang voor de beoordeling van het gehele rapport. Want ongetwijfeld zal de argeloze lezer hiervan een indruk be-

houden, die zijn kijk op de gedachtengangen der volgende hoofdstukken mede bepaalt. En daarmee wordt een volksdeel, dat de commissie belangrijk genoeg achtte om er een rapport aan de wijden, in een volstrekt verkeerd licht geplaatst.

Daarbij komt nog, dat het rapport dikwijls opvattingen van humanisten weergeeft, b.v. op het gebied van huwelijk en sexualiteit, die niet zullen nalaten in katholieke kring een bepaalde suggestie te wekken, zonder ook maar aan te duiden, dat deze opvattingen helemaal niet typisch humanistisch zijn, maar in zeer brede kring, ook onder protestanten, gedeeld worden.

door

Dr J. P. VAN PRAAG

We hebben intussen te veel ervaring opgedaan van de hardnekkigheid, waarmee eenmaal ontstane misverstanden zich handhaven, om niet terstond te trachten, althans de voornaamste onbillijkheden, onvolledigheden en onjuistheden van het eerste hoofdstuk aan de kaak te stellen. De lezer houde mij ten goede, dat ik ze hier in een nuchtere opsomming laat volgen:

Verbond en P.v.d.A.

1 Vrijwel het gehele hoofdbestuur van het Verbond bestaat uit figuren, die belangrijke functies in de P. v. d. A. bekleden. Antwoord: Onjuist. Ook als men gemeenteraadsleden e.d. onder de belangrijke functies rekent, waren het er ten tijde van het verschijnen van het rapport vier van de negentien, tegen één vooraanstaande V.V.D.er. Van de overige veertien leden waren iets meer dan de helft leden of sympathisanten van de P. v. d. A. Dat klopt ongeveer met de verhoudingen in het buitenkerkelijk volksdeel.

2 Het is typerend dat de P. v. d. A. steeds weer in het krijt treedt voor het Verbond. — Onvolledig: de V.V.D. doet het ook.

3 Er bestaat een vrij nauwe band tussen Verbond en VARA. — Onjuist. De VARA verleent een kwartier per week gastvrijheid als „daad van eenvoudige rechtvaardigheid”. De AVRO en VPRO doen dit van tijd tot tijd ook.

4 De „Centrale” schonk onlangs f 6.000 aan Humanitas, f 1.000,— aan het Thuisfront en f 1.000 aan het Verbond. — Dit zijn schenkingen over een aantal jaren, die slechts een fractie vormen van de vele tienduizenden die van andere zijde bijeen kwamen. Daarom wordt hier niets door bewezen.

5 „Humanisme en Socialisme” van prof. Hoetink, verschenen in „De Nieuwe Stem” werd als overdruk door het Verbond verkrijgbaar gesteld. — Antwoord: Ik meende dat het rapport door serieuze lieden was geschreven.

6 Mr. Wendelaar vroeg zich in de Kamer af, of het Verbond gezien deze feiten (!) wel „het” humanisme vertegenwoordigde. — Onjuist. Mr. Wendelaar doelde op het rationalistische karakter dat hij aan het Verbond toeschreef.

7 In Keesings Historisch Archief stond (in 1946) dat een der voornaamste taken van het Verbond er in zou bestaan de niet-gelovige leden van de P. v. d. A. een geestelijk tehuis te verschaffen. — Juist! Maar de commissie kon niet weten dat we tegen deze formulering terstond geprotesteerd hebben.

8 Het standpunt van het Verbond ten aanzien van het communisme is onduidelijk. — Men leze er de resolutie van 1949 over humanisme en democratie maar op na.

Verbond en N.V.S.H.

ER is een band voor wat betreft sommige personen en ideeën.

Dr. W. F. Storm. — Antwoord: geen functie in het Verbond.

Dr. V. W. D. Schenk heeft brochures geschreven voor het Verbond en voor de N.V.S.H.. — Antwoord: Zo kan men nog heel wat „geheime” relaties bewijzen.

Dr. A. L. Constandse, hoofdbestuurslid van het Verbond, is ook actief in de N.V.S.H. — Onjuist: Dr. Constandse is nooit hoofdbestuurslid geweest.

Verbond en anti-militairisme

Op het congres 1953 bleek een deel der vergadering voor een motie met anti-militaristische strekking te stemmen. — Juist: 16 van de 172 afgevaardigden.

Verbond en zedelijkheid

1 De grondgedachte van het Verbond is: Goed is leven bevorderen, kwaad is leven schaden. — Antwoord: Zo heb ik dat onder meer (!) in mijn boek van 1946 gezegd. Maar de gebruikelijke formulering (ook in „Beginsel en Doel”) is, dat de mens zijn zedelijk oordeel baseert op een waardebeseft dat aan alle bewuste oordeelsvorming vooraf gaat en voor ons dwingende geldigheid heeft.

2 Opnieuw wordt de door het D.B. gedesavoueerde uitspraak van prof. Van der Wal over opvoeding in geestelijke vrijheid aangevoerd als zeer juiste (!) aanwijzing voor de mentaliteit die men in Verbondskringen nogal eens aantreft.

„REKENSCHAP VERSCHENEN”

DE humanistische Stichting „Socrates” heeft dezer dagen opnieuw een bewijs geleverd van haar werkzaamheid. Voor het eerst deed deze Stichting in den lande van zich horen, toen zij aan de Technische Hogeschool in Delft een bijzondere leerstoel instelde met betrekking tot de humanistische levens- en wereldbeschouwing, welke leerstoel voor de eerste maal bezet werd door prof. dr. Libbe van der Wal. Een verder blijk van de activiteit der Stichting was de landdag, op 6 April 1952 gehouden in Amersfoort, als eerste van bijeenkomsten van deze soort, gewijd aan de wetenschappelijke doordrenking van humanistische problematiek.

En thans is verschenen het eerste nummer van „Rekenschap”, driemaandelijks tijdschrift van wetenschap en cultuur. Met de uitgave van dit tijdschrift verwerkelijkt de Stichting „Socrates” een reeds lang gekoesterde wens. Er ontbrak in Nederland tot op heden een blad, waarin op onafhankelijke wijze, zonder organisatorische binding en zonder bepaalde maatschappelijke en politieke richting, op fundamentele wijze naar een antwoord werd gezocht op de vragen, waarvoor het moderne humanisme wordt geplaatst.

In deze leemte heeft de Stichting „Socra-

tes” nu voorzien. Zij vond prof. mr. H. R. Hoetink, drs. F. P. Huygens, drs. H. Redeker, dr. B. W. Schaper, prof. dr. G. Stui-veling en prof. dr. Libbe van der Wal bereid tezamen de redactie te vormen en in het bijzonder drs. F. P. Huygens om het secretariaat van deze redactie op zich te nemen.

DE algemene voorzitter van het Humanistisch Verbond, dr. J. P. van Praag, geeft het nieuwe tijdschrift ter opening een welkomstwoord mede. Hij legt er daarbij de nadruk op, dat het in deze publicatie niet in de eerste plaats gaat om een getuigenis of om actueel commentaar, maar om een wetenschappelijke verantwoording door moderne humanisten van velerlei schakering „van hun inzichten en overtuigingen omtrent de mens in zijn samenleving en zijn wereld, zijn bestaan en zijn denken.” Uit deze woorden blijkt dat „Rekenschap”, hoezeer het ook thuis mag raken in de kringen van het Humanistisch Verbond, niet uitsluitend is bedoeld als een blad voor en door leden van het Verbond.

Het moderne humanisme in Nederland moge zijn organisatorische vorm gevonden hebben in het Humanistisch Verbond — het is als geestelijk leven een deel van het algemene geestelijke leven in Nederland, ook waar het kritisch en wetenschappelijk tot uitdrukking komt. Daarom neemt „Rekenschap” zijn plaats in temidden van dat deel van het geestelijk, wetenschappelijk leven in ons land en staat het niet onder de verantwoordelijkheid van een organisatie als het Humanistisch Verbond.

EN de inhoud van het eerste nummer? De redactie is zeer gelukkig geweest met de plaatsing van het eerste stuk. Dr Kwee San Liat schrijft daarin over „Universeel Humanisme”. In het bijzonder gaat hij een deel van de groei van het moderne humanisme na in de jaren tussen de beide wereldoorlogen. Hij wijst op de sterke groei van een internationaal humanisme, d.w.z. een aan de orde stellen, overal ter wereld, van de mens en zijn problemen op alle gebieden van wetenschap, kunst en politiek. De schrijver boeit in het bijzonder, als hij in dit verband de geschiedenis verhaalt van het tijdschrift „Philosophia” in 1936 en 1937, dat een waarachtige uitdrukking is geweest van een universeel humanisme, doordat het in de praktijk een wereldtijdschrift is geweest. Hij wijst erop, dat de bekende humanistische wijsgeer Husserl daar zijn laatste publicatie heeft geplaatst, waarin hij de fundamentele kritiek, die het moderne Europese denken eigen is, ziet „als een worsteling van de Europese mens om zichzelf te verstaan, op grond van de autonome rede, los van enige openbaring”.

Voor de periode tussen beide wereldoorlogen wijst hij vervolgens op de activiteit van het Internationale Instituut van Intellectuele Samenwerking, in het bijzonder op de jaarlijkse bijeenkomsten daarvan, o.a. gewijd aan „De vorming van de nieuwe mens” en „Naar een nieuw humanisme”.

Het artikel van dr. Kwee San Liat is niet in de laatste plaats belangrijk wegens de schetsing van het aandeel van het Oosterse humanisme in dit wereldproces.

DR. J. P. van Praag geeft vervolgens een bijdrage over „Beschouwing en Beleving”. Daarin behandelt hij de twee verschillende wijzen van denken over de mens, welke door de beide termen van de titel aangeduid worden. De schrijver zoekt naar een bezinning op het mens-zijn, die het objectiverende denken volop recht doet en tevens het bijzondere karakter van het object. Hij meent, dat deze bezinning te benaderen is, doordat bereiken valt, indien het mens-zijn benaderd wordt op een wijze, die zich voortdurend rekenschap geeft van de bepaaldheden die de beschouwelijke observatie oplevert en van de eigen-menselijke beleving temidden van deze bepaaldheden dier resultaten. Het is duidelijk dat in het bijzonder een dergelijke publicatie van belang is in de thans gevoerde discussie over religieus en rationalistisch humanisme.

Belangwekkend is tenslotte de bijdrage van prof. H. R. Hoetink over „Humanisme en Transcendentie”, waarin hij een historische schets geeft van de relativering en verdwijning van alle voorheen zo zeker geldende maatstaven voor het menselijk leven. Hij toont aan hoe dit proces leidde tot het bewustzijn van het zijn als enige en laatste grond, een nihilistische positie-bepaling, waarmee de schrijver geen genoegen neemt en waarop hij zijn kritiek in een volgend nummer van „Rekenschap” zal geven. Bijdrage van H. Bonger over „Verdraagzaamheid” en van G. Stui-veling over J. B. Charles’ boek „Volg het Spoor terug” en een Internationale Kroniek door dr. B. W. Schaper besluiten dit eerste nummer.

Deze korte aankondiging moge ervan overtuigen, dat met „Rekenschap” een publicatie tot stand is gekomen, die de voor het levensbeschouwelijke denken grote onderwerpen van deze tijd in breed verband en op diepgaande wijze aan de orde stellen. De betekenis daarvan voor het geestelijk leven in Nederland behoeft niet nadrukkelijk te worden aangetoond. Juist daarom mag de hoop en de verwachting worden uitgesproken, dat „Rekenschap” blijvend kan worden afgelegd.

J. B. C.

3 Het is tekenend dat het probleem der Euthanasie door het hoofdbestuur aan de orde is gesteld. — Vraag. Tekenend voor wat?

4 Door de humanistische bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden wordt veel invloed uitgeoefend op het gebied der seksuele ethiek. — Ja, en.....? Is dat erg?

5 Homo-sexualiteit wordt beschouwd als een normale verhouding. — Dan maken die humanisten zich wel schuldig aan een wonderlijk gebruik van het woord normaal. Mij is dat niet bekend.

Onverantwoord

IK ben niet volledig geweest. Principiële en feitelijke kwesties lopen soms te zeer dooreen om ze in kort bestek te behandelen. Maar dit is al genoeg om aan te tonen dat het rapport in dit hoofdstuk ver beneden de maat is gebleven. Er is op zichzelf nog heel wat te zeggen over de verhouding van humanisme en socialisme, neo-malthusianisme, anti-militairisme en zedelijkheid. We behoeven er ons bepaald niet voor te schamen, als deze problemen ons humanisten ernstig bezighouden. Maar de wijze waarop dit rapport ze aan de orde stelt, biedt geen basis voor een vruchtbare discussie en is feitelijk in die mate onverantwoord, dat men zich er over verbazen moet, hoe de samenstellers van het rapport er hun naam aan hebben kunnen verlenen.

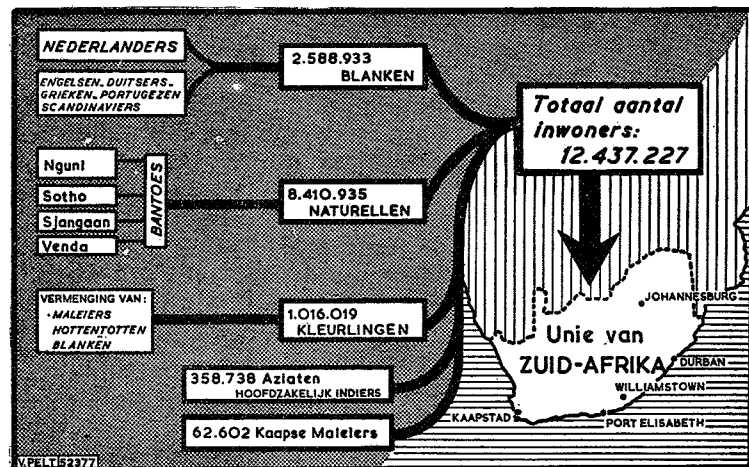
APARTHEID in ZUID-AFRIKA

DE OPENING van de tweede zitting van het Zuid-Afrikaanse parlement heeft op 29 Januari plaats gevonden. „'n Hele aantal wetsontwerpe wat op naturellesake betrekking het, was op die wetgewende program wat deur die Goewerneur-generaal, dr. E. G. Jansen, in die troonrede aangekondig is". En de kranten hebben reeds het felle antwoord gepubliceerd, dat Strauss, de leider van de oppositionele Verenigde Partij, in de toelichting tot de gebruikelijke motie van wantrouwen gegeven heeft. Hij verweet de Nationalistische regering van Malan o.m., dat zij zich steeds meer op de rassenspolitiek toelegde.

Wat is in de Z. A. Unie aan de orde? Sinds in 1948 de Nationalistische Partij met een geringe meerderheid aan zetels (en zelfs met een minderheid aan stemmen) aan het bewind kwam, is de regering begonnen de traditionele „colour bar" systematisch te organiseren en bewust door te voeren tot de veel besproken „apartheid". Wat men onder „apartheid" verstaat is echter gecompliceerder dan men aanvankelijk denkt. Theoretisch onderscheidt men een verticale apartheid, die de Afrikaners (waaronder hier steeds bedoeld worden de zwarte zg. Naturellen of Bantoes in tegenstelling tot de blanken inwoners der Z.A.U., die Zuid-Afrikaners worden genoemd) in bepaalde gebieden wil samentrekken en de rest van de Unie aan de blanken laten, en een horizontale, die een scheiding in het maatschappelijke, economische, industriële leven wil tussen blank en zwart, waardoor b.v. de Afrikaners slechts ongeschoolde arbeid mogen verrichten en de Zuid-Afrikaners de geschoolde. Deze horizontale apartheid bestond natuurlijk sedert lang, zodat een Zuid-Afrikaan geschreven heeft over de „kaffer" als „de werkman van het land".

DEZE TWEE theoretische apartheden zijn duidelijk met elkaar in strijd: wil men de territoriale apartheid in een „Bantoestan" doorvoeren, dan houdt dit in de uiteindelijke ontwikkeling van een gigantische concurrerende macht en een opgeven van de goedkope zwarte arbeidskrachten in de blanke bedrijven en huishoudens. (er zijn alleen al 300.000 zwarte huisbedienden in de Unie). Wil men de professionele apartheid doorvoeren, dan moeten de Afrikaners in de Unie blijven wonen en hun aantallen steeds toenemen, omdat in de Unie een voortdurend gebrek is aan arbeidskrachten door de sterke groei der nijverheid.

Een Amerikaanse hoogleraar, die Z.A. heeft bezocht, vertelt dat een zijner kennissen een Nationalistische minister sprak over het plan van S a b r a (het Nat. Raseninstituut) tot verticale apartheid, dus de Afrikaners terug naar de reservaten. De minister zou erom geschaterd hebben („hooted with laughter"). „Dergelijke vakkundige mensen beseffen", volgens de hoogleraar, „dat dit slechts romantische ontwijkingen van de werkelijkheid zijn en dat de Afrikaners in de steden blijven."

DE APARTHEID, die de Nationalistische practici willen, is een combinatie van de twee genoemde theoretische typen, en van zeer tweeslachtige aard. De grote ethnoloog en socioloog B. Malinowsky (gestorven in 1943) — die ik hier citeer, omdat hij bijzonderlijk de taak van de ethnoloog als humanist naar voren heeft gebracht — heeft er in zijn „The Dynamics of Culture Change" („De dynamiek van de cultuur-verandering") reeds

door
J. B. MEYER

op gewezen, dat de roep der blanken om „apartheid" een frase is. Tussen blank en zwart bestaat een wederzijdse afhankelijkheid, een bepaalde samenwerking in de door de blanken georganiseerde arbeid. Het „witmansland" kan en wil niet zonder de goedkope zwarte arbeid. De reservaten vormen het arbeidsreservoir van de mijnen, en leveren secundaire industrieën te allen tijde „the raw Native" (ongeschoolde inboorling), die bij werkloosheid kan terugvallen op die reservaten, waarmee hij door stambanden en burenvriendschap vaak nog hecht is verbonden; een werkloosheids-verzekering op kosten van de de inboorlingen, zoals Malinowsky zegt.

Zou een „apartheid" werkelijk worden doorgevoerd, dan zou het evenwicht in „Witmansland" verloren gaan, omdat, zoals reeds gezegd, „de werkman" zou ontbreken.

En hier ligt de kern van het probleem: overal in Afrika waar de blanken zich in streken gevestigd hebben, waar zij of door het gematigde klimaat (doordat de streken verder van de evenaar liggen) of doordat de hoogvlakten koeler zijn dan de lagere, tropische gebieden, overal waar de

De cijfers, op bovenstaande grafiek vermeld, zijn van de volkstelling van 1951. De helft van de Afrikaners in de Unie is christen. De toeneming der verschillende bevolkingsgroepen is zodanig, dat men verwacht dat de blanke bevolking in het jaar 2000 veertien procent van de bevolking zal uitmaken (immigratie meegerekend). Nu, twintig procent.

Europeanen alle arbeid zelf hadden kunnen verrichten, hebben zij nochtans de inheemse bevolking uit haar tenten gelokt en door directe of indirecte dwang tot arbeid voor de Europeanen gedreven. Terwijl zij vaak over segregatie, „apartheid", spraken, hebben zij de integratie praktisch toegepast.

DIET IS begonnen in volkomen pastorale gebieden en toestanden, toen iedere boer bv. Afrikaanse families op zijn boerderij had om voor hem te werken. De „baasskap" was iets vanzelfsprekends. In de Unie is de idylle verstoord, toen diamant, goud, enz. gevonden werden en de industrieën vanaf deze zeventiger jaren uit de grond vlogen. Aanvankelijk tegen de wil der traditionele Boeren, maar meer en meer met hun medewerking. Ook nu moesten de Afrikaners de liefelijke arbeid verrichten. De „Bantoeloog" prof. Olivier heeft berekend, dat gedurende dertig jaar gemiddeld 5000 Afrikaners per maand de wereld der blanken zijn binnengestroomd, uit Portugees Oost-Afrika, Rhodesia, Nyassaland en zelfs uit Tanganjika. „Het komt hierop neer", zegt prof. Serton in een boek, dat we in een volgend nummer zullen bespreken, „dat hij (de inboorling) van primitief mens bevorderd is tot achterbuurtbewoner der moderne beschaving".

Wat de Nationalisten, grotendeels waarschijnlijk minder bewust, willen is een blijvende standen- en kastenorganisatie, waarin een blanke aristokratie heerst en die berust op exploitatie van moderne horigen (de Afrikaners hebben geen vrij-

heid van beweging en zijn gebonden aan een beperkt gebied) of plebejers: een laag die sociale waardigheid mist, die geestelijk en materieel aan de aristokratie gebonden is en niet tot politieke of economische macht kan komen.

DE NATIONALISTEN verwijten hun tegenstanders, dat deze de positieve zijde der apartheid negeren. Ook hierover heeft Malinowsky afdoende geschreven: „Hoewel werkelijke segregatie, als onafhankelijkheid van beide secties en volle gelegenheid tot ontwikkeling, voor beide de volle maat van wederzijdse voldoening zou geven, is de apartheid in de praktijk volgens de plannen ongunstig voor de Afrikaners.” De praktijk wordt aangekondigd in de woorden van minister Strydom, die volgens velen de opvolger van Malan zal worden: „Ons einddoel, nl. die voortbestaan van ons blanke ras en heerskappy en die republiekwording van Suid-Afrika”, of in die van de minister van Volksgezondheid Bremer: „Die Nasionale Party sal egter onder geen omstandighede politieke mag aan die naturrellen gee nie”.

DE PRAKTIJK der apartheid, die door de Nationalisten sinds 1948 is toegepast, kenmerkt zich door de oude tweeslachtigheid. De leider van de oppositie heeft in zijn bovengenoemde rede de Nationalistische regering verweten, dat ook onder haar regering de toestroming van Afrikaners veel groter is geweest (15 pct) dan die der blanken (5 pct), dat de politieke en economische gevolgen van de apartheidspolitiek voor het land nadelig zijn geweest en de rassenverhoudingen zijn verslechterd. (Hbl. en NRC. 4 Febr.) Hij had daaraan nog veel kunnen toevoegen, o.a. dat deze rassenpolitiek de drie niet-blanke groepen van

Is er belangstelling voor HUMANISTISCHE VROUWENCLUBS

REEDS verscheidene keren is mij gevraagd, wat mijn mening was over een eventuele humanistische Vrouwenclub. Nu is het niet erg belangrijk hoe ik alleen daar persoonlijk over denk, belangrijker is wat de bij het Verbond aangesloten vrouwen, van het in leven roepen van dergelijke clubs vinden.

Er zijn vrouwen, wie dit idee tegenstaat. Zij vinden, dat de humanistische gedachte wijst naar het samenwerken van man en vrouw, ook in Verbondsverband en dat man en vrouw voor elkaars problemen open moeten staan, vooral waar het hier niet om algemene huishoudelijke of paedagogische problemen gaat. Deze laatste toch kunnen in andere verenigingen en clubs evengoed, zo niet beter, worden besproken.

Anderen zijn van mening dat vrouwenclubs zin hebben voor de vrouwen, die zich moeilijk uiten in gemengd gezelschap (en zo een opvoedende werking kunnen hebben). Of voor vrouwen, die door gebondenheid aan jonge kinderen niet samen met hun echtgenoot de bijeenkomsten van het Verbond kunnen bezoeken. Weer anderen voelen het als een tekort dat de humanistische vrouwen niet vertegenwoordigd zijn in plaatselijk of landelijk ge-

coördineerde vrouwenorganisaties. Ook zijn er, die vrouwenclubs in het leven zouden willen roepen om een centrum te hebben, waar naast gesprekken en voordrachten — die tot geestelijke verdieping zouden kunnen leiden — tevens praktische, de gemeenschap ten goede komende arbeid verricht zou kunnen worden (handenarbeid, naaiwerk).

Dit waren zo enkele meningen, die ik terloops over dit onderwerp heb opgevangen.

Het zou in dit verband prettig zijn als vele vrouwen hun persoonlijke mening en hun persoonlijk inzicht in deze kwestie in een kort, eenvoudig schrijven aan mij kenbaar zouden willen maken.

Misschien zijn er gemeenschappen waar al een vrouwenclub bestaat; wellicht zou men de ervaringen, hiermee opgedaan, willen meedelen. Een samenvattend artikel zou de bezwaren en de mogelijkheden naar voren kunnen brengen en een indruk kunnen geven of dit iets is, dat binnen de omraming van het Verbond leeft en of een blijvende levensvatbaarheid hiervan te verwachten is.

A. J. GROENMAN-DEINUM.
Vaart Z.Z. 125, Assen.

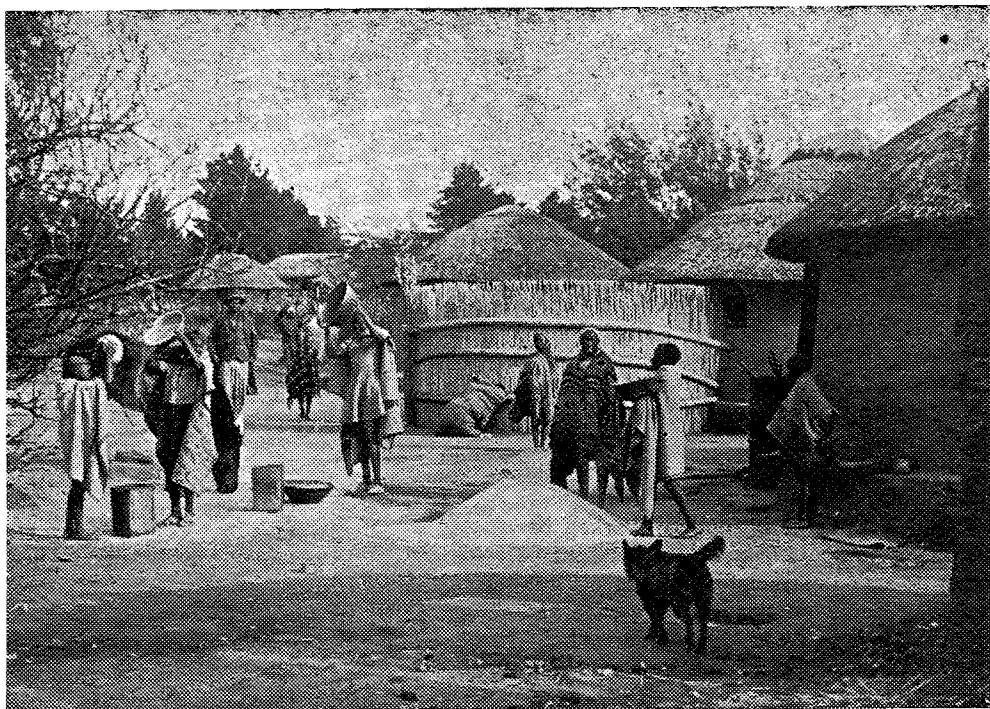
Afrikaners, Indiërs en Kleurlingen naar elkaar toedrijft. Maar wat geeft de Nationalistische regering hierom, die als eerste succes van haar optreden het bewuste verzet der Afrikaners heeft geboekt? En

die meent, dat zij met dwang- en geweldmaatregelen haar apartheidsplannen kan doorzetten?

Een Zwitsers blad heeft de andere zijde van de medaille getoond toen het schreef, dat de Nationalistische regering al sedert geruime tijd niet meer in werkelijkheid regeert. In werkelijkheid regeert de angst om de „baasskap” en de „heerskappy” te verliezen. Angst is echter de slechtste raadgeefster. Alleen de samenwerking der verschillende groepen kan uiteindelijk een oplossing brengen. Maar een ieder weet, dat een wijziging van de verhouding van verschillende bevolkingsgroepen in de geschiedenis nooit in een handomdraai is geschied.

In de aan de Afrikaners („Naturellen”) gelaten of toegewezen reservaten leven 3½ miljoen Afrikaners volgens de oude tradities in hun stamverband. Het merendeel der volwassen mannen werkt als „trekarbeiders” in de mijnen en industrieën der blanken. In stedelijke woongebieden wonen twee miljoen Afrikaners, op de blanke boerenplaatsen bijna 2½ miljoen en in compounds (gemengde gebieden) ruim een half miljoen, waarvan bijna 200.000 van buiten de Unie afkomstig zijn.

Cliché: Nieuw Utr. Dagblad.

SAO-PÁULO toont zijn schatten

ACHT JAAR geleden bezat de Braziliaanse stad Sao Paulo nog geen museum, thans is men zo ver, dat men een derde deel van de inmiddels aangekochte schilderijen naar Europa kan sturen om daar eens te laten zien, wat men met een behoorlijk bankkonto en enig doorzettingsvermogen in een luttel aantal jaren aan oude en moderne kunstwerken bijeenbrengen kan. En dit dan mede dank zij de verarming van Europa!

Het zal wel niet de bedoeling van de organisatoren zijn geweest, maar deze tentoonstelling „Meesterwerken uit het Museum van Sao Paulo” (tot 2 Mei in het Centraal Museum te Utrecht) is een teken aan de wand: zij maakt duidelijk — voor wie het nog niet op andere wijze te weten was gekomen — dat de beide Amerika's hard bezig zijn belangrijke en waardevolle kunstwerken naar hun zijde van de Oceaan over te hevelen. Nu behoort de kunst aan de mensheid en niet aan een bepaald land of volk, en de vraag waar schilderijen bewaard worden, zou nauwelijks van enig gewicht zijn, als het niet een bedenkelijk verschijnsel was, dat men zelfs in Parijs van Cézanne en Seurat geen behoorlijk beeld meer verkrijgen kan en het vermoeden niet voor de hand lag, dat dit met Modigliani, Pignon en Manessier binnenkort evenzeer het geval zal zijn. Voor de oudere meesters is deze kans zeker niet zo groot — hun belangrijkste werken zijn reeds lang museumbezit en als zodanig wel onvervreemdbaar — doch deze collectie bewijst, dat het mogelijk is ook van hen heel wat, dat onmiskenbaar niveau heeft, uit het oude Europa los te peuteren.

DAARDOOR heeft deze tentoonstelling iets van een ontmoeting die tevens afscheid is, en 'n beschouwing, daaraan gewijd, dient in de eerste plaats de werken naar voren te halen, die eenvoudig onmisbaar zijn voor de kennis van een kunstenaar, omdat ze hem van een geheel onverwachte zijde laten zien, of hem op een buitengewoon rijke wijze vertegenwoordigen.

Dit is zeker niet het geval met de vier lege en onwaarschijnlijke portretten die Nattier (1685—1766) schilderde naar Hare Onbenulligheden „Mesdames de France”, dochters van Lodewijk XV of met de sentimentele toneelkindertjes van Lawrence (1769—1830). Ook de beide mansportretten door Titiaan behoren niet tot zijn grootste prestaties, hoeveel er in te bewonderen is. Hetzelfde geldt voor de beide Goya's. Maar de zaak begint al anders te liggen bij de hier aanwezige werken van Velazquez, Rembrandt en Frans Hals.

Goed, Velazquez' staatsieportret van de Hertog Olivares mag dan niet de kleurverfijning hebben van zijn portretten naar prinsjes en prinsesjes, het is meesterlijk van voordracht. Die kleine, barse kop op dat geweldige lijf, waarvan de omvang nog geaccentueerd wordt door een gouden keten, de geslotenheid van de machtige figuur die zich donker aftekent tegen een lichtere achtergrond, dat wijdbeense staan en tegelijk dat bezitnemen van de ruimte, heel deze monumentaliteit heeft een functie in de uitdrukking van iets wezenlijks in de geportretteerde — trots, machtbewustzijn, onverbiddelijkheid — zonder dat de schilder hem in het gevlj kwam. Wat dit laat-

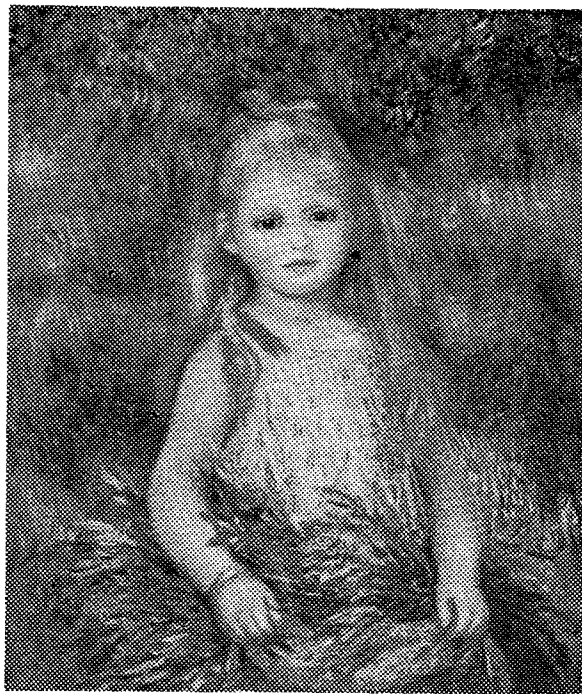
door
P. C. J. REYNE

ste betreft, een vergelijking met Van Dyck's eveneens monumentale „Markiezin Lamellini en haar kinderen” kan door de kracht van de tegenstelling dat alleen nog maar sterker doen opvallen.

REMBRANDTS „Zelfportret” van 1634 geeft een moment in de ontwikkeling van de schilder, dat men niet gaarne gemist zou willen hebben. Krachtig, een weinig uitdagend, ondanks de voorname tooi een jongen uit het volk, maar één, die zich zijn genialiteit bewust is, zo heeft Rembrandt zich hier gezien. Maar tegelijkertijd — en het is voor het eerst in de rij der zelfportretten dat dit gebeurt — wordt er iets voelbaar, dat méér is dan de uitbeelding van een karakter, de aanwezigheid van het geheim, dat we gewoon zijn „ziel” te noemen.

Men vergelijkte dit werk maar eens met de portretten, die Frans Hals schilderde van een echtpaar, onvergelykelyk fris en levendig gedaan, uitmuntend van karakteristiek, maar de klank van een ziel maakt er zich niet uit los als uit het zelfportret van Rembrandt.

Naarmate men echter de moderne tijd nadert, krijgt men de indruk, dat Sao Paulo wel op zeer bijzondere werken beslag heeft weten te leggen. Er is een unieke groep Renoirs: enige feeërieke portretten van kleine meisjes en twee naakten, monumentaal van vormgeving, verrukkelijk en warm natuurlijk, zoals dieren en vruchten dat zijn.

„Het meisje met de korenaren”, een der feeërieke kinderportretten van Renoir, die op de Sao Paulo-tentoonstelling in Utrecht zijn te bewonderen.

EN dan staat men tegenover Cézanne, niet minder goed vertegenwoordigd met vijf werken, waarvan „Madame Cézanne in rode japon” wel het hoogtepunt is. Niets is er, dat hier de gevoelsbetrekking van Cézanne tot zijn model verdraagt. Zijn aangelegenheid is het schilderij: een organisatie van oneindig fijn gemoduleerde kleuren, die een vorm scheppen, simpel, helder en krachtig. Maar tegelijk is de kleur nog iets anders dan resultaat van een uiterst gevoelige waarneming, nog iets anders dan het enige middel dat gebruikt wordt bij het bouwen van de vorm, zij heeft zich als bij geen Westerse schilder losgemaakt van ding en stoffelijkheid, zij transposeert en vergelijkt.

Vergeestelijken, dat doet Modigliani eveneens in zijn stijlvolle, een weinig gemaniëerde, maar bijzonder voorname kunst, waarvan er enige uitmuntende voorbeelden in deze collectie zijn. En hoe Van Gogh het natuurgegeven wist om te zetten tot een andere werkelijkheid, dat zal men in Sao Paulo evengoed kunnen zien uit de sublieme „Arlésienne” als uit een fascinerende „Maannacht” en het portret van het zoontje van postbode Roulin.

Maar de grootste ontdekking was voor mij het groepsportret van de kinderen Cruttenden, door Reynolds omstreeks 1760 geschilderd. Nooit had ik namelijk kunnen vermoeden, dat deze Engels-

De humanist in deze tijd (I)

EEN vorig maal* werden het verband tussen technische en maatschappelijke ontwikkeling en de problemen, die hiermede samenhangen, aan de orde gesteld. Het bleek, dat naast de winst, die de technische ontwikkeling bracht (men denke slechts aan de hulp van de techniek bij de stormramp!) ook verliezen te boeken zijn en zelfs ernstige gevaren dreigen, o.m. ook op het gebied van de gemechaniseerde arbeid. Dit laatste punt zal ons nu in het bijzonder bezig houden.

Wanneer wij over „arbeid” spreken, dan moet vooropgesteld worden, dat wij het Bijbels standpunt (zoals dit blijkt uit het verhaal in Genesis), dat arbeid een straf en een „vloek” is, niet delen. Arbeid is niet „bittere noodzaak” zonder meer, zij is conditio sine qua non voor de menselijke ontplooiing en zelfverwerkelijking. Arbeid maakt de mens tot een sociaal wezen en heft hem uit boven individuele beperkingen en boven persoonlijk leed. Hiervan gaan wij bij onze beschouwingen uit.

Toch is arbeid alléén niet voldoende voor de mens om tot geestelijke rijpheid en ontplooiing te komen. Er zijn mensen, die in hun leven van niets anders weten dan van werken. Deze houding krijgt vaak iets krampachtigs. Voor de humanist wordt de waarde van de mens niet uitsluitend bepaald door zijn arbeid, zijn meetbare nuttigheid.

De menselijke bestemming reikt verder

* Juli—Augustus 1953

man zulk een rasschilder was. Zelden ziet men een groepsportret, waarin het hoofdmotief en de achtergrond op zulk een onnavolgbare manier door de kleur bijeen gehouden worden. Die kleur, in de kleding der meisjes afgestemd op grijs, blauwgrijs, groenachtig-geel-grijs, groengrijs, heeft nuanceringen die met geen woorden te bepalen zijn. Het is een tover van gedempte kleuren en toonwaarden, die elkaar ondersteunen en samenlinken. Zozeer was het Reynolds te doen om de poëzie van de kleur, dat hij de geijkte vleeskleur voor de gezichten verwierp, ze gaf in een toonwaarde, die een element van gewicht werd in de samenklank.

Voortreffelijk van compositie, ongemeen en voornaam in de uitbeelding van de persoonlijkheid van ieder kind, is dit schilderij, zo 18de eeuws in de voorkeur voor het sierende van boeketjes en bloemkransjes, tegelijk ver daarboven uit: het werk van een schilder die wist, dat alle grote schilderkunst zich in de kleur voltrekt.

In vorige nummers van „Mens en Wereld” heeft de heer P. Krug enkele aspecten beschouwd van de positie van „De humanist in deze tijd”. In zes korte artikelen zal hij nader op deze materie ingaan. Het eerste van deze reeks drukken wij hierbij af.

dan de dagelijkse arbeid alléén. In ieders leven moeten ook de liefde, de schoonheid, de droom, al deze bij uitstek „onnuttige” geestelijke zaken, hun plaats hebben. Eerst dan kan de mens waarlijk mens worden. Terecht kan men de vraag stellen of er in onze maatschappij nog sprake kan zijn van een harmonische mens-wording. In de vorige eeuw ging men er van uit, dat de technificatie en mechanisatie zonder meer goed waren. Door de technische ontwikkeling werden immers de mogelijkheden gegeven de steeds groeiende bevolking te voeden en te kleden. Deze bevolkingstoename, welke reeds in de vorige eeuw opvallend was, vond haar oorsprong in de verbeterde hygiëne en medische verzorging, waardoor de kindersterfte aanzienlijk daalde.

WANNEER men een oordeel wil vellen over de moderne industriële samenleving, dan moet men bij de beoordeling ook het feit laten gelden, dat alleen door middel van de technische vooruitgang voor de vele miljoenen in Europa een zekere welvaart geschapen kon worden.

Het is bekend, dat wijsgeren, revolutionairen en romantici van allerlei slag het karakter van onze maatschappij — met zijn overbevolkte steden en enorme fabriekscentra — heftig hebben gecritiseerd.

Dikwijls met argumenten, die moeilijk te weerleggen zijn. Door sommigen van hen is zeer terecht o.a. de vraag aan de orde gesteld of de productie van verschillende goederen inderdaad verantwoord is, d.w.z. of bepaalde producten wel bijdragen tot het materieel welzijn en het levensgeluk van de bevolking. Een vraag, die we zeker niet in ieder geval met een volmondig ja kunnen beantwoorden. Wij zullen hierop niet verder ingaan.

Wel op de critiek op het karakter van de arbeid in de moderne samenleving. De aard van de arbeid is in de afgelopen eeuw wel zeer veranderd. Wij willen het oude handwerk niet idealiseren, doch anderzijds moet erkend worden, dat de vreugde van de scheppende arbeid, zoals de ambachtsman van vroeger die soms gekend moet hebben, bij het werk aan de lopende band ver te zoeken is. Aart van der Leeuw heeft in zijn gedicht „Het Ledi-kant” iets van deze arbeidsvreugde van de

oude handwerker, de meubelmaker laten doorklinken, vooral in deze regels:

„Het is de droom, het diep beraad
Over den vorm en de evenmaat,
Die in het hart des meesters brandt,
En zacht de kracht leidt van zijn hand,
Het is die hoop, die vage wensch,
Schoonheid te scheppen uit den mensch.
Zie, hieruit zwelt en breekt de knop
Van de arbeidsbloem en luikt hij op...”

WIE tegenover dit misschien geïdealiseerde beeld de moderne fabriek met zijn lopende band stelt, kan weinig sympathie hebben voor de huidige arbeidsmethoden, die Chaplin in zijn „Modern times” zo ongeëvenaard geestig critiseerde. In onze fabrieken is de arbeider vaak niet meer dan een verlengstuk van de machine. In de sfeer van verzakelijking en zelfs ontmenselijking, welke de moderne industrie kenmerkt, kan van een echt-menselijk samenleven en samen-arbeiden nauwelijks meer sprake zijn.

De arbeidsmethode van Taylor, de lopende band en in het algemeen de moderne bedrijfsorganisatie schiepen ongetwijfeld de mogelijkheden tot een enorme productiestijging. Hierdoor, zo meende ook Taylor, kan de mens meer macht over de materie, meer welvaart en meer vrije tijd verkrijgen. Dit is ongetwijfeld waar. Doch tegelijkertijd werd de arbeid zelf gedevalueerd. Mechanisatie en rationalisatie hadden tot gevolg, dat de grenzen van de arbeidstaak van de arbeider nauwkeurig werden gefixeerd.

Het terrein van de geestelijke en lichamelijke activiteit werd geheel afgebakend en de arbeider verloor iedere vrijheid van beweging en hiermede iedere verantwoordelijkheid. Zijn handelingen worden immers volledig bepaald door de structuur van de machine. Eigen initiatief kent hij niet meer. Geestelijk neemt hij eigenlijk niet langer deel aan de productie, die, wat zijn deel betreft, bestaat uit een zeer gespecialiseerde, nauwkeurig omschreven taak, d.w.z. veelal uit het uitvoeren van eindeloos herhaalde handgrepen.

NATUURLIJK geldt dit niet voor alle arbeid. De tendentie tot steeds toenemende mechanisatie dreigt echter meer en meer de fabrieksarbeid te deva-lueren.

Een volgende keer zullen wij de gevaren hiervan nader onder de loupe nemen en tegelijk een bescheiden poging wagen een remedie voor deze maatschappelijke kwalen aan te wijzen.

P. KRUG.

De HUMANIST en het DIER

DE HUMANIST, die zich van zijn houding tegenover de hem omringende wereld rekenschap probeert te geven, komt vroeg of laat voor de vraag, hoe zijn houding dient te zijn tegenover dieren en welk standpunt hij zal moeten innemen tegenover de dierenbescherming.

In onze samenleving wordt nog veelvuldig, zo niet overwegend het standpunt ingenomen van het Oude Testament. „God zeide tot hen: en hebt heerschappij over de vissen der zee, en over het gevogelte des hemels, en over al het gedierte dat op de aarde kruipt” (Gen. 1:28). Men gaat veelal nog een stap verder en meent dat het dier is geschapen voor de mens. Hieraan wordt dan het recht ontleend om het op alle manieren uit te buiten.

Het spreekt vanzelf dat de humanist het hiermee niet eens kan zijn. Er is iets, dat hem verbiedt zonder terughouding over leven en welzijn van dieren te beschikken. Het zijn hoofdzakelijk gemoedsfactoren, die hem remmen en hem tot rekenschap dwingen. In de eerste plaats zijn instelling tegenover het dier als deel van de indrukwekkende natuur en als drager van het wonderlijke leven in het bijzonder. Elke aanranding van de natuur, of het nu de afgraving van de Pietersberg is, het kappen van een boom of het vertrappen van bloemen geeft ons het gevoel, dat we iets hebben geschonden, onherstelbaar vernield. Dat wij dit veelal aanvaardden omdat het onvermijdelijk is, betekent niet dat het ons niet heeft geraakt; het kan een aansporing zijn om zulke schendingen waar mogelijk te vermijden en de natuur onge-rept te laten.

OMDAT de hogere dieren ons zoveel nader staan dan de lagere dieren, de planten of de levenloze natuur, worden we ten opzichte van hen sterker gekwetst en trachten wij de natuur in hen verdergaand te eerbiedigen. De een gaat hierbij verder dan de ander: sommigen worden vegetariër, anderen — die menen vlees te moeten eten — doen dit in zekere zin met bloedend hart. Het is de eerbied voor het leven, die ook de humanist in zijn bejegening van dieren tot ootmoed dwingt.

Er is nog een tweede gemoedsfactor, die onze houding tegenover dieren beïnvloedt, dezelfde die de betrekking tussen de mensen onderling regelt. Betrekkingen tussen mensen worden o.a. door de psycholoog bestudeerd, betrekkingen tussen dieren door de dierpsycholoog. Vooral de jongste tak van de dierkunde, de ethologie of gedragsleer, heeft veel bijgedragen dat kan dienen tot verheldering van de verhouding tussen mens en dier. We weten al lang, dat de mens tot de sociale dieren gerekend moet worden en daartoe erfelijk is toegerust met bepaalde functies, die de betrek-

kingen tussen het ene individu en het andere regelen. Het principe, waarop deze wisselwerking berust, is door Mc Dougall de sympathetische inductie genoemd.

Deze houdt in dat uitingen (mimiek, gebaren, geluiden, geuren enz.) voortgebracht door één individu en waargenomen door een soortgenoot, in deze de affecten oproepen die bij deze uitingen horen. Deze toedracht maakt, dat wij door lachen en gapen worden „aangestoken”, dat men achter optochten meemarcheert, dat panieken ontstaan. Deze functie is van instinctief, d.w.z. dwangmatig karakter en treedt daardoor in werking buiten wil en verstand om. Ze is zelfs zó onberedeneerd, dat

door

G. F. MAKKINK

uitingen van andere herkomst dan van medemensen dwangmatig in ons bijbehorende affecten kunnen oproepen. Daardoor heeft een wilg, die zijn takken laat hangen de naam treurwillig gekregen.

WANNEER zelfs bomen in ons affecten oproepen, hoeveel te gemakkelijker zullen dieren dit kunnen door hun roep, hun mimiek of hun houding. Hoe misplaatst dit echter principeel is blijkt uit de talrijke „verkeerde aansluitingen” die aldus tussen verschillende diersoorten kunnen tot stand komen. Een baviaan wordt woedend, wanneer een mens hem vriendelijk toelacht. Want „tanden ontbloten”, bij de mens voortkomend uit genegenheid, betekent voor de baviaan „vijandigheid” en brengt hem in een agressieve stemming. Kruisingen tussen naverwante soorten mislukken vaak, doordat een gebaar van genegenheid bij de ene partner door de ander wordt misverstaan, doordat het vrees of woede opwekt.

Uit deze voorbeelden blijkt, dat buiten de grens van de eigen soort de mens het dier niet spontaan kan begrijpen of aanvoelen. Hij moet door waarneming van en omgang met dieren leren welke gemoedstoestanden bij de verschillende uitingen behoren, m.a.w. hij kan de „taal” van de dieren leren verstaan.

VOOR de humanist, die het laatste woord aan de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek toekent, betekent deze opvatting, dat hij zijn bejegening van het dier zal laten aansluiten op het reactiepatroon van elke diersoort. Dit garandeert een juiste wijze van behandeling.

Het hoeft geen betoog dat vertoningen, waarbij dieren kunstjes doen — van het poot-geven af tot het koffie-malen van

een olifant toe — het dier tot een karikatuur van een mens maken. Deze verrichtingen zijn ondierlijk en de dressuur ertoe getuigt van het ontkennen van het werkelijke karakter van een dier. Deze ontkenning is de mens, naar de opvatting van de humanist, onwaardig. Ook de dieren die in sprookjes, kinderverhalen en allegorieën voorkomen zijn slechts karikaturen van de mens. Hoewel geen dier hierdoor pijn heeft geleden, heeft de mens zich toch schuldig gemaakt aan een vorm van denaturering van het dier en op zijn minst heeft men het dier te kort gedaan.

Ik wil er niet voor pleiten het verhaal van De Vos Reinaerde, de fabels van Aesopus en Winnie de Poeh nu maar uit onze literatuur en opvoeding te verbannen, maar wel om datgeen wat wij het dier daarmee hebben onthouden — nl. begrip van zijn ware wezen — weer op een of andere manier goed te maken. Het best kan dit gebeuren door goed dierkunde-onderwijs, waarbij de kinderen over het ware wezen der dieren worden ingelicht.

IN onze houding komt nog een element voor dat psychologisch moet worden bekeken. De menselijke samenleving en verhoudingen zijn vaak van dien aard, dat velen hun innerlijke spanningen niet op normale manier kunnen afreageren. Het is begrijpelijk, dat dieren hierdoor veelvuldig het voorwerp worden van de ontladingen van de mens. Geblokeerde moederinstincten vinden hun uitleving aan het kleine huisdier. Opgekropte affecten van mensen onder druk worden maar al te gemakkelijk afgereageerd op het weerloze dier.

Een samenleving, die nog zozeer van het leven of van de dood van dieren afhankelijk is als de onze, heeft de dierenbescherming als georganiseerd instituut natuurlijk nodig als correctief. Deze kan ertoe bijdragen dat het mishandelde dier op de juiste manier wordt behandeld of liever: dat mishandeling wordt voorkomen. Waar sadisme voorkomt is een psychiater nodig. Waar onoordeelkundig optreden de oorzaak van dierenlijden is, kan voorlichting of bijstand van nut zijn. Daartussen liggen al die gevallen, waar opvoeding van kind en volwassene tot een menswaardige houding tegenover het dier nodig is.

Dat het dier geen stuk speelgoed is, geen object van wreed vermaak en geen wezen, dat wegens ongewenst gedrag gestraft zou moeten worden, is voor de humanist voor geen discussie vatbaar. Hij aanvaardt zijn verantwoordelijkheid jegens het dier in de mate, waarin hij van het dier afhankelijk is. Het feit, dat nog zoveel mensenleed onverzacht moet blijven geeft hem niet het recht zich om de dieren niet te bekommeren.

Over de geestelijke verzorging in de arbeiderskampen (2)

OP een kamer in het kamp wordt gepraat over onbetekenende dingen. „Ja, maar... die of die (een afwezige kamergenoot) had er dit of dat van gezegd!”

„Nou, zeg hem dan maar uit mijn naam, dat-ie liegt!”

Raadsman: „Je doet net of je dat zo verschrikkelijk vindt. Moet-ie toch zelf weten? Of-ie liegen wil of niet?”

De kamer kijkt verrast. Hadden ze van de raadsman niet verwacht! Raadsman vervolgt: „Nou, mag-tie dat dan niet?”

„Nee natuurlijk niet!”

„En waarom dan niet? Dat moet-ie toch zelf uitmaken?” De verbazing groeit. Ze schikken dichterbij en nog voor iemand wat zegt, gaat de raadsman verder:

„Ik geloof, dat je zo nu en dan wel eens genoodzaakt bent een leugentje te gebruiken; dat je daar niet altijd aan ontkomen kunt.”

En dan barst een oude arbeider verontwaardigd los: „Nee, meneer! Liegen mag je nooit. Onder geen omstandigheid!”

DE raadsman heeft toen even gedacht, maar het niet uitgesproken, dat er in deze verontwaardiging iets aan het licht kwam van dat zedelijke waardebeseft, dat in het humanisme zo'n centrale plaats inneemt, al was het dan in eenvoudige vorm. Maar daarna heeft hij aan de kamer duidelijk gemaakt, dat je inderdaad onder bepaalde omstandigheden liegen mag en zelfs liegen moet. Geïllustreerd met een voorbeeld uit de bezettingstijd:

„Als je onderduikers verborgen had en er kwam er een van de grüne Polizei, die vroeg of je onderduikers had, wat zei je dan?”

„Nou, natuurlijk: nee.”

„Maar dan loog je toch?”

Toen werd het ze duidelijk, wat de raadsman, met zijn op het eerste gehoor zo vreemde uitspraak, had bedoeld en zijn er nog meer van zulke voorbeelden ter tafel gekomen.

Samen zijn ze tot de conclusie gekomen, dat je het leven niet in eenvoudige regeltjes van: „Ik mag niet liegen, ik mag niet dit en ik mag niet dat, of ik moet dit en ik moet dat”, kunt vangen, maar dat wij altijd weer op ons eigen geweten teruggeworpen worden en telkens weer voor beslissingen — en dikwijls moeilijke beslissingen — komen te staan, dat we ons steeds opnieuw rekenschap van de dingen moeten geven.

HET bovenstaande is een voorbeeld van een gesprek, zoals er honderden door de humanistische raadslieden met de arbeiders in de kampen worden gevoerd. Het is tegelijk een voorbeeld van een gesprek dat zonder twijfel humanistisch mag

heten. De mens wordt zichzelf bewust gemaakt en gewezen op zijn eigen vermogens. Hij wordt niet verwezen naar wat de bijbel of de koran er van zegt.

Maar mag men dit „propaganda” noemen, zoals de woordvoerders der confessionele partijen in de Tweede Kamer doen?

Ik noem het 't wekken van besef voor geestelijke en zedelijke waarden, en dan voeg ik er nog graag aan toe: „Die niet eens de onze behoeven te zijn!” Want, „de mens zichzelf bewust maken en wijzen op zijn eigen vermogens” kan ook betekenen — en betekent in de praktijk van de humanistische raadsman ook vele malen — „de mens wijzen op zijn godsdienst, als deze voor hem wezenlijke betekenis heeft.”

Als men dit „propaganda” noemt, dan geeft men aan dit woord een geheel andere inhoud dan het heeft. Dan maakt men zich

schuldig aan — of is reeds slachtoffer van — een verwarring der geesten, zoals Orwell die beschrijft in zijn huiveringwekkende toekomstroman „1984”, waarin de mensen elk onderscheidingsvermogen verloren hebben, doordat hun dagelijks de leuzen worden voorgehouden van: Oorlog is Vrede; Vrijheid is Slavernij; Waarheid is Leugen.

IN ons zal het niet opkomen de godsdienstige geestelijke verzorging met het woord „propaganda” te kwalificeren. Zij is het getuigenis van wat men daar als diepe en krachtgevende waarheid ervaart. Maar wil men met alle geweld het woord „propaganda” 'n andere inhoud geven, dan kiez men het ter vervanging van de woorden apostolaat, evangelisatie, zending en missie. Men blijft dan tenminste iets dichterbij de gangbare betekenis er van. Of zouden we het maar liever uit elke discussie over geestelijke verzorging schrappen, omdat het er wezensvreemd aan is? Voor humanisten is geestelijke verzorging op z'n minst een dienende arbeid, die principiëel nimmer aan wervingsarbeid gekoppeld mag worden.

C. H. SCHONK.

IK denk er ZO over

GELOOF EN RECHT

MR. C. W. Dubbink („Geloof en recht”, M. en W. 6 Maart) acht één der vragen van mr. A. Dirkzwager in zijn opzienbarend geschrift (zie Nederlands Juristenblad van 13 Maart) „De codex juris canonici, getoetst aan de Nederlandse wetgeving”, onjuist gesteld.

Deze vraag luidt: „Kan de Nederlandse staat op zijn gebied een zo diepe inbreuk op de persoonlijke vrijheid als de kloosterling ondergaat, dulden? De kloosterling doet voor zijn leven afstand van zijn vrijheid, van zijn arbeid, soms zelfs van het gebruik van zijn stem. Kan de staat dit zijn gang laten gaan?”

Mr Dubbink heeft inderdaad gelijk als hij stelt, dat een kloosterling uitsluitend met zijn geweten heeft te maken wanneer hij op zijn gelofte, dikwijls op zeer jeugdige leeftijd afgelegd, wil terugkomen. De vrees lijkt echter gerechtvaardigd, dat het niet alleen een kwestie van het geloof is maar tevens van letterlijke dwang. Mr Dirkzwager toont juist aan hoe moeilijk het voor de betrokkene is het klooster te verlaten. En dan is de Nederlandse justitie niet alleen gerechtigd, maar zelfs verplicht tussenbeide te komen, zie slechts alle waarborgen opgenomen in ons Wetboek van Strafvordering en enige bepalingen in onze Krankzinnigenwet, die uit-

drukkelijk aan het openbaar ministerie opdragen zich er geregeld van te overtuigen, dat in psychiatrische inrichtingen uitsluitend mensen zijn opgenomen met machting van de rechter.

Het zou dan ook wenselijk zijn, dat t.a.v. kloosters de leden van het O.M. de taak krijgen te onderzoeken, of de kloosterlingen bereid zijn in hun instelling te blijven, dan wel of zij liever in de wereld willen terug keren. De kloosterling is immers afgesloten van het vrije verkeer met de buitenwereld, en zijn stem klinkt niet naar buiten door.

De jongste ervaringen van wederrechtelijke vrijheidsberoving in r.k.-instellingen rechtvaardigt voldoende deze controle.

DR F. J. KROP

MENS EN WERELD

Verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: H. Bongers. Redactie-secretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie: Bleyenburgerstraat 1, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro: 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.

HET gaat met de verschillende „kampen” al vrij goed op het ogenblik. De twee eerste familiekampen zijn reeds geheel volgeboekt, voor het derde zijn nog enkele kamers vrij. Zoals U weet, worden die „kampen” ook dit jaar weer gehouden in „De Ark”, in de eigen vertrouwde sfeer van 24—31 Juli, 31 Juli—7 Aug. en 7—14 Augustus. Er zijn dus alleen nog plaatsen voor de week van 7—14 Aug. open.

Tijdens de tweede week kunnen de deelnemers, die dat willen, enige uren per dag besteden aan zang, onder deskundige leiding. Gedurende de derde week kan men dagelijks enkele uren besteden aan voordracht en lekspel, eveneens onder deskundige leiding. Prijzen: kinderen jonger dan één jaar gratis, van 1 tot en met 5 jaar f 17,50, van 6 tot en met 11 jaar f 25,—, ouderen f 36,— per week. Wacht U niet te lang met aanmelden!

In het familietentenkamp — van 31 Juli—7 Aug. — is nog voldoende plaats. Trouwens, hier zijn altijd mogelijkheden tot uitbreiding. Maar er moeten op 1 Mei voldoende aanmeldingen zijn, wil het kamp doorgaan. Dus als U plan heeft om er aan mee te doen, wacht U dan niet te lang. Het (echte kamp) wordt gehouden op het kampeerterrein „Lierderholt” in Beek-

Zeven organisaties blijken:

Tegen elk geweld bij een internationaal conflict

De Vredesbeweging „De derde weg”, de Vredesgroep van het Genootschap der Vrienden (Quakers), de Socialistische Unie, het Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties, de Vrijdenkersvereniging „De Dageraad”, de Federatie van Anarchisten in Nederland en de Werkgroep van anti-militaristische studenten hebben zich in een gemeenschappelijke verklaring gekeerd tegen iedere toepassing van geweld bij het oplossen van internationale geschillen. Zij zijn van mening, dat conflicten „uitsluitend moeten worden opgelost met zedelijke en redelijke middelen”, dat militaire verdragen als de E.D.G. een sfeer scheppen, waarin een internationaal gesprek over wereldvraagstukken wordt belemmerd en daardoor „een oorlog bevorderen” en roepen alle politieke, culturele en kerkelijke organisaties op haar leden te „doordringen van de persoonlijke verantwoordelijkheid, die ieder mens draagt voor de vrede”. Blijken van instemming met deze verklaring — de wij sterk verkort weergeven — kan men zenden naar prof. dr N. A. Donkersloot, Victoriaplein 45 IV, Amsterdam-Zuid.

bergen. Het is eenvoudiger van opzet dan de familiekampen: geen kinderleiding, samen koken enz., maar daarom niet minder gezellig.

Ieder gezin krijgt een eigen tent om te slapen, allen samen een grote conversatietent. De prijzen zijn laag: kinderen tot en met 11 jaar f 17,50, ouderen f 20,50 per week.

Kinderkampen, op het kampeerterrein „Lierderholt” te Beekbergen, van 31 Juli—7 Aug. — leiding fam. Polderman — en van 7—14 Aug., leiding fam. Wegelaar. Een prettige vakantie voor Uw kinderen, goede ligging en voeding, een prachtige omgeving, die veel mogelijkheden biedt tot wandelingen en zwerftochten. Wat wilt U meer? De kinderen kunnen ook veertien dagen blijven. Prijs f 24,— per week.

Alle aanmeldingen Centraal Bureau, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, waar U ook alle gewenste inlichtingen kunt krijgen.

Wat leeft er onder de jongeren?

DE LIBERTIJN

maandblad voor jongeren
uitgave: humanistische jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Redactie-secretariaat: Willaertstr. 12 III, Amsterdam Zuid I.

Betalingen: Giro 13500 t.n.v. Gem. Girokantoor Amsterdam t.g.v. rek. L 2888 De Libertijn.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr W. J. Jong en H. Kuysten. Administratieadres: Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O). Abonnementsprijs f 3,— per jaar.

Binnen enkele weken verschijnt de tweede druk van:

Humanisme en Religie

een serie opstellen van J. P. van Praag, D. H. Prins, P. Schut, G. H. Streuman, H. Redeker en Kwee Swan Liat.

Ingenaaid f 1.90

Bestellingen op postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verb., Bleyenburgstraat 1, Utrecht of bij de plaatselijke gemeenschappen.

Zo juist verschenen:

ERASMUS

Spel van het Humanisme

door

Prof. Dr. Garnt Stuiveling
In dit toneelstuk heeft Garnt Stuiveling de innerlijke ontwikkeling van deze grote Nederlander uitgebeeld. In dit dichtelijke spel herkent men de spanningen en conflicten, die kenmerkend zijn voor onze eigen tijd.

154 pag. Prijs geb. f 7,90.

Uitgave van Querido, Amsterdam.
Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

**Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Riouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.**